

18. Рач В. Побудова термінологічної системи організації наукового знання / В. Рач, О. Россошанська, О. Медведєва // Науковий світ. – 2011. – № 4. – С. 13–16.
19. Шахов А.В. Моделирование движения организации в проектной среде / А.В. Шахов, А.В. Шапов // Управління розвитком складних систем. – 2012. – № 7. – С. 68–72.
20. Securing the Future: Strategies for Exponential Growth Using the Theory of Constraints. St. Lucie Press / APICS Series on Constraints Management: Boca Raton, FL. Klein, D. and DeBruine, M. (1995)
21. Coman A. and Ronen, B. (1995). Management by Constraints: Coupling IS to Support Changes in Business Bottlenecks. Human Systems Management 12, 65–70.
22. Hrisak D.M. (1995). Breaking Bottlenecks and TOC // Chartered Accountants Journal of New Zealand. – 1995. – Vol. 74.
23. Mabin V.J. and Balderstone, S.J. (1999, forthcoming). The World of the Theory of Constraints: A Review of the International Literature. St. Lucie Press / APICS Series on Constraints Management: Boca Raton, FL.
24. Dettmer H.W. (1997). Goldratt's Theory of Constraints: A Systems Approach to Continuous Improvement. ASQC Quality Press, Milwaukee, WI. 1997.
25. Goldratt E.M. and Cox, J. 1992. The Goal – A Process of Ongoing Improvement. Second Rev. Ed., North River Press Publishing Corporation, Great Barrington, MA.
26. Scheinkopf L. (1999). Thinking For Change: Putting the TOC Thinking Processes to Use. St. Lucie Press / APICS Series on Constraints Management: Boca Raton, FL.

УДК: 339.5/339.9

Рубан Т.С., аспірант
кафедри міжнародної торгівлі
*Київський національний університет
імені Вадима Гетьмана*

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ ПОСЕРЕДНИЦТВА У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Рубан Т.С. Еволюція інституту посередництва у світовій економіці. У статті проаналізовано історію світової економіки в контексті еволюції інституту посередництва. Виокремлено етапи його розвитку: зародження, інституційного становлення, інституційного розвитку, глобалізації та віртуалізації. Запропоновано авторське бачення розвитку посередництва на глобальних товарних ринках.

Ключові слова: посередництво, посередники, інститут посередництва, історія світової економіки, перспективи розвитку посередництва.

Рубан Т.С. Эволюция института посредничества в мировой экономике. В статье проанализирована история мировой экономики в контексте эволюции института посредничества. Выделены этапы его развития: зарождения, институционального становления, институционального развития, глобализации и виртуализации. Предложено авторское видение развития посредничества на глобальных товарных рынках.

Ключевые слова: посредничество, посредники, институт посредничества, история мировой экономики, перспективы развития посредничества.

Ruban T.S. Evolution of intermediation institute in international economy. The article presents analysis of international economic history in the context of intermediation evolution. There are such stages proposed: stage of conception, institutional incipience, institutional development, globalization and virtualization. Vision on future of intermediation on global goods markets is put forward.

Key words: intermediation, intermediaries, intermediation institute, history of international economy, prospects of intermediation evolution.

Постановка проблеми. Нині посередництво набуває все більшого значення: займає більшу частку у ВВП, присутнє майже на всіх етапах створення продукту – від виробництва сировини до обслуговування кінцевого споживача. Інститут міжнародного економічного посередництва став невід'ємною частиною світової економіки. Для глибокого розуміння природи міжнародного економічного посередництва та прогнозування подаль-

шого його розвитку необхідно дослідити еволюцію цього інституту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню історії світової економіки присвячено багато робіт. Серед закордонних науковців слід виділити Е. Баптіста, М. Левіса, К. Поляного, Н. Клейна, С. Бекерта. В Україні на увагу заслуговують роботи С. Степаненка, В. Фещенка, С. Антонюк, Н. Тимочко, В. Базилевич, Д. Богині, Н. Крауса, О. Ман-

жури. Більшість досліджень характеризує розвиток економіки загалом, не акцентуючи увагу на розвитку посередництва як інституту у світовій економіці.

Постановка завдання. Мета статті полягає у фокусному дослідженні розвитку інституту посередництва у світовій економіці, виокремленні основних етапів його еволюції та чинників розвитку, а також у прогнозуванні подальшого розвитку посередництва на основі ретроспективного аналізу та врахування глобальних економічних трендів.

Виклад основних результатів. Історія міжнародного посередництва є частиною історії економічного розвитку людства. Зародження і трансформація посередництва тісно пов'язані з етапами історичної еволюції господарських систем. Класично виокремлюють такі етапи розвитку господарських систем: натуральне господарство, просте товарне господарство, товарно-грошове господарство та грошово-кредитне господарство.

Стосовно інституту посередництва, наші дослідження дають змогу виокремити етапи його еволюції: зародження, інституційного становлення, інституційного розвитку, глобалізації та віртуалізації.

Стадія зародження посередництва тривала досить довго, а саме з XI ст. до н. е. до XI ст. н. е. через те, що людство тричі проходило шлях від натурального господарства до появи купців та лихварів. Спочатку цей етап еволюції посередництва пройшли протоцивілізації, такі як Месопотамія, Єгипет, Крито-Мікенська протоцивілізація (XI–I ст. до н. е.). Пізніше, на етапі формування цивілізацій, Індія, Китай, Давня Греція та Давній Рим у VIII ст. до н. е. – V ст. н. е. долають цей самий шлях. На ранньому етапі феодалізму у V–XI ст. н. е. країни Європи знов еволюціонують від натурального господарства до зародження торговельних зв'язків, появи купців, лихварів, державного регулювання їх діяльності.

Розвиток людства бере початок 2,5 млн. років до нашої ери. Кам'яний вік характеризувався натуральним господарством. На ранніх етапах обмінних операцій поза общиною не було, втім, після неолітичної революції, з переходом від привласнювального до виробничо-відтворювального господарства, у людей з'являється надлишок матеріальних благ, що спричинює появу «дарообміну» між общинами, який зазвичай здійснюють вожді. Втім, вождів не можна вважати посередниками, адже вони фактично є представниками господарської одиниці, що виробила товар (общини), тобто обмін відбувався напряму між виробниками.

Вперше посередництво з'являється у протоцивілізаціях. Однією з таких протоцивілізацій була Месопотамія (XI–I тис. до н. е.). Важливою причиною підйому цивілізації історики називають взаємодією осілого населення сіл і кочівників месопотамського регіону, які, власне, й були найпершим прообразом посередників. Останні внаслідок своєї мобільності, пастушачого способу життя посідали важливе місце в житті населення землеробних поселень, будучи

потрібними для спілкування, торгівлі, розведення домашньої худоби, інформаційного обміну. Постійні міграції давали змогу кочівникам бути в курсі політичних подій у різних місцях, мати відомості про наявність тих чи інших ресурсів, виступати першими посередниками в обміні товарами та ідеями між осілими жителями гірських районів і Месопотамської рівнини [1].

Під час правління Хаммурапі значно посилюється процес політичної централізації суспільства, практичним наслідком якого стає розширення торгівлі між містами й регіонами та виникнення самостійного класу торговців [2, с. 99]. Він видав кодекс законів, у деяких статтях якого йдеться про торгівлю та її правила. Існували спеціальні торговельні агенти – тамкари, які здійснювали велику державну і власну торгівлю та діяли через дрібних торговців-посередників. За свою службу тамкари отримували земельні й садові ділянки, будинки. Вони також були великими лихварями. Кодекс Хаммурапі обмежував діяльність лихварів, унаслідок якої руйнувалася майнова однорідність суспільства [3, с. 60].

Сприятливою умовою для розвитку торгівлі було об'єднання в межах єдиної Вавилонської держави усієї території Месопотамії і зосередження усіх внутрішніх і зовнішніх торговельних шляхів на її території [4, с. 119–127].

Отже, у Месопотамії першими посередниками були кочівники, що виконували функції торгівлі та інформування. З розвитком держави була створена правова база регулювання торгового та фінансового посередництва. Торговельні посередники поділялися на великих торгових агентів та дрібних торговців. Фінансовими посередниками були лихварі. Часто суб'єкти виступали одночасно і торговими, і фінансовими посередниками.

У Стародавньому Єгипті у середині IV тис. до н. е. численні ремесла відділяються від землеробства. Змінюється характер і масштаб торгівлі. Вона стає систематичною і набуває міжнародного характеру. На цьому етапі формується клас торговельних посередників. Слід зазначити, що торгівля перетворилася в окрему професію.

Можна знайти юридичні акти, якими оформлялися різні господарські операції (купівля-продаж землі і худоби, рабів, боргові зобов'язання та ін.). Це свідчить як про сформований інститут торгівлі, так і про наявність фінансового посередництва, що проявлялося у формі лихварства [4, с. 129–135].

Крито-мікенська цивілізація сформувалася у III–I тис. до н. е. на перехресті морських торговельних шляхів, що всіляко сприяло розвитку торгівлі. На території острова була прокладена мережа широких доріг, упроваджена єдина система мір ваги і відстані. Грошима були злитки з дорогоцінних металів, що свідчить про високий рівень розвитку торгівлі. Торгове та грошове посередництво у Крито-мікенській цивілізації виокремилася у професійну діяльність.

На етапі формування світових цивілізацій (VIII ст. до н. е. – перша пол. V ст. н. е.) посередництво знов проходить ті самі стадії розвитку ще тривалий час. Так, у період «осьового часу» (800–200-ті роки до н. е.) більшість країн знов долає етап натурального господарства, поступового зародження торгівлі, виокремлення професії торговців, з'являються правила торгівлі, її регулювання державами, з'являється міжнародна торгівля на найпростішому рівні. Зароджується економічна думка з приводу торгівлі та лихварства. Втім, посередництво загалом як сфера діяльності та частина економіки у цей період відіграє незначну роль.

В Індії у цей період посилюється спеціалізація ремесла, що підштовхує торгівлю між регіонами та з іншими країнами. Посередництво сприяє перерозподілу багатства між представниками різних варн. Так, шудри, які збагачувалися на торгівлі, наймали слугами зубожівших представників брахманів. Нагляд за торгівлею здійснював міський магістрат. Торгівля була важливою статтею доходів скарбниці, тому в трактаті «Артхашастра» (IV ст. до н. е.) велику увагу приділено організації нагляду за торгівлею, розвиткові міжнародної торгівлі, заохоченню купців. Регламентувалася й діяльність лихварів через диференціацію податків від їхніх операцій.

В економічному житті Китаю у V–III ст. до н. е. зростає спеціалізація ремісників, вони відмовляються від реалізації власної продукції та передають її професіоналам-торговцям. Утім, розвиток посередництва в Китаї був дещо контраверсійним. Так, реформи Цинь Шихуана, засновані на трактаті «Гуань-цзи» (IV–III ст. до н. е.), були спрямовані на вирішення завдання «як зробити державу багатою, а народ задоволеним» через рівномірний розподіл багатства, не допускаючи збагачення торговців та лихварів, що сповільнювало розвиток посередництва. Також негативно впливав на розвиток посередництва і менталітет самодостатності у розвитку, самотності та опори на власні сили, що склався у Китаї на межі I тис. до н. е. та I тис. н. е. З іншого боку, імператор У Ді (140–87 рр. до н. е.) проклав Великий шовковий шлях, що сприяв перетворенню Китаю на повноцінного учасника міжнародної торгівлі тих часів та сприяв розвиткові міжнародного торговельного та фінансового посередництва.

З господарського погляду в історії Давньої Греції можна виокремити два етапи: патріархальний, що характеризувався пануванням натурального господарства, та торговельно-ремісничий. Греки вважали торговельно-ремісничі заняття недостойними громадянина. Через це метеки (іноземці), що не мали прав на землю і вимушені були займатися ремеслом і торгівлею, стали першими торговими посередниками. Разом із тим Солон бачив необхідність у зростанні ремесел та торгівлі в Афінах і видав закон, за яким надавалися права громадян

тим ремісникам, які переселялися до Афін з інших міст. З VII ст. до н. е. починає поглиблюватися розвиток ремесла та торгівлі.

Важливу роль відіграла також монетна реформа, що дала змогу зрівняти ціни на афінському ринку із загальногрецькими та полегшила товарообіг Афін з іншими грецькими полісами. Економічний розквіт Афін припадає на першу половину V ст. до н. е. і базується на ремісничому виробництві та морській торгівлі, при цьому торговельні гавані відокремлювалися від військових.

Зростання товарного виробництва та розвиток торгівлі зумовили появу в Греції різних видів кредиту. Як правило, позички надавали саме представники торгово-ремісничої верстви, які діставали можливість заволодіти землею боржника. Першими прообразами банків стали святилища та храми, де зосереджувалися значні кошти – пожертви та маєтності, що віддавалися на збереження населенням, які їй надавалися храмами у позичку. Потім цим стали займатися й окремі особи, насамперед міняйли та так звані трапезити. Незважаючи на значний розвиток торгівлі та лихварства у Давній Греції, грецькі мислителі засуджували подібну діяльність та її результати у вигляді збагачення купців та лихварів.

У Давньому Римі місто та його округи дедалі більше потребували ремісничих виробів та військового спорядження. Це стимулювало не лише розвиток власного ремісничого виробництва, а й зростання торгівлі, як внутрішньої, так і зовнішньої. Основними торговцями були вільновідпущеники (колишні раби). Катон Старши (234–149 рр. до н. е.) у праці «Землеробство» рекомендує поєднувати натуральне та товарне господарства.

Внутрішній ринок обслуговували вагові гроші («груба мідь», аси), а у зовнішній торгівлі переважали етрусські та грецькі монети. Поширення набувають також лихварство та обмін валют. Кредити надавалися переважно провінціалам для сплати податків під дуже високий відсоток. Це також забезпечувало приплив із провінцій до Риму коштів у дедалі зростаючих кількостях. У Римі ж вони йшли також на лихварські операції або на купівлю землі. Держава обмежувала відсоткові ставки, встановлювала певні правила торгівлі.

Ранньофеодальний період для країн Західної Європи у V–XI ст. характеризувала майже незмінна організація сільського простору, в якому обмін був слабким і нерегулярним, монета – рідкістю, наймана праця – майже невідомою [7, с. 116]. Утім, грошова рента (чинш) потребувала від селянського господарства зміни структури. Зростала частка виробленої продукції, що йшла на продаж. Це сприяло зростанню зв'язків селянина з ринком, вимагало збільшення товарної частки у виробленій продукції, стимулювало розвиток великої ярмаркової торгівлі, яка поступово витісняла дрібні місцеві ринки з їх напівнатуральним обміном.

У селі з'являється постать купця-скупника (посередника), який збирає продукцію селянських господарств та реалізовує її на ярмарках і в інших містах. З'являються лихварі та міняйли.

Таким чином, до XI ст. світова економіка пройшла шлях зародження посередництва. Сформувався інститут торгівлі та лихварства. Перехід від натурального господарства до обмінних операцій сформував торгівлю. Купці стали окремим класом. Для обслуговування торгівлі з'явилися гроші. Згодом з'явилося фінансове посередництво у вигляді лихварства та обміну валют. Існувала правова система регулювання фінансового та торговельного посередництва. Можна сміливо сказати, що період зародження став першим витком в історії посередництва, під час якого людство пройшло шлях від натурального до товарного з елементами грошово-кредитного господарства.

Етап інституційного становлення посередництва припадає на добу пізнього феодалізму (XI–XV ст.) та триває до часів розквіту централізованих монархій (XVI–XVIII ст.). Починаючи з XI ст. відбуваються процеси відокремлення ремесла від сільського господарства та зростання ролі міських поселень [7, с. 116]. Міське господарство незрівнянно більше, ніж сільське, було орієнтованим на грошовий обмін. У результаті розвитку міст основними заняттями міщан стають ремесло і торгівля.

У цей період активно зароджуються нові інститути посередництва. Регулярності набувають ярмарки, купецькі сходки. Купці об'єднувалися у гільдії – об'єднання торговців, які намагалися спільними зусиллями утвердитися на місцевому ринку та за його межами; лише належність до гільдії надавала право на купецьку діяльність у місті. Досить важливе завдання гільдій полягало у забезпеченні прав купецтва на ринках інших міст, для досягнення чого гільдії різних міст укладали певні угоди, що фактично закріплювали гільдійні союзи, а також створювалися спільні торговельні подвір'я в деяких містах та домагалися відповідних привілеїв у власників міст. Таким гільдійним союзом була Ганза (об'єднання низки гільдій міст Німеччини, що існувало у 1356–1669 рр.), яка досить успішно обстоювала інтереси купецтва цілих регіонів.

Різноманіття монетних систем та одиниць за часів феодалізму призвело до поширення міняльної справи. Міняйли не лише обмінювали одні гроші на інші, а й займалися кредитними операціями та лихварством. Лихварі та міняйли також об'єднувалися в союзи.

Цікаво, що відбувається трансформація суспільних норм. Це відображено у працях філософів того часу. Так, мислителі даного періоду позитивно ставляться до торгівлі та комерційних кредитів. Наприклад, Фома Аквінський уважав, що намагання отримати прибуток, у чому й полягає мета будь-якої торгівлі, ніяк не суперечить моральності. При цьому

він негативно ставить до стягування відсотків за гроші, позичені на споживчі блага, а от якщо гроші, що позичалися на продуктивне використання, цілком справедливо обкладаються відсотком.

Подальша ліквідація політичної роздробленості у країнах Західної Європи, бурхливий процес становлення централізованих національних держав сприяли поглибленню ринкових засад функціонування національних економік, піднесенню великих (особливо середземноморських) міст, які стали осередками розвитку торговельно-купецького капіталу.

На останньому етапі існування середньовічного суспільства в XV – першій половині XVIII ст. із дедалі більшим проникненням товарно-грошових відносин у натуральне господарство темпи економічного розвитку європейських країн ще більше зростають [8]. Дрібне товарне виробництво починає поступатися місцем більш продуктивним формам організації виробництва – мануфактурам, посилюється його підлеглість капіталу.

Надзвичайно велику роль у цьому процесі відіграли великі географічні відкриття. Розширилася територіальна сфера обігу (площа відомої європейцям поверхні Землі збільшилася на кінець XVI ст. у шість разів). Розширився торговельний асортимент, вирішилася проблема нестачі грошової маси для обслуговування торгівлі.

Відбувається переміщення центру торгівлі із Середземного моря в Атлантичний, Індійський, а пізніше – Тихий океани (головна роль у світовій торгівлі припадає у цей період на Голландію, Англію і Францію). Завдяки цьому зовнішня торгівля у XVI–XVIII ст. сягає рівня світової. Відбувається становлення світового ринку, починають формуватися елементи світового господарства. Новий світ став ринком збуту для мануфактур Європи, а монопольне володіння ним забезпечило швидке нагромадження капіталу в країнах Західної Європи [4].

Боротьба за оволодіння новими ринками призводить до створення в низці країн монопольних торговельних об'єднань (торговельних посередників більш високого рівня), найбільш потужними з яких стали голландська та англійська Ост-Індські компанії, філіали якої в середині XVI ст. були створені в усіх колоніальних країнах.

Принципи центральної ринкової структури збереглися і проявилися у середньовічних ярмарках та їхній спеціалізації, формалізації торгових процесів, які завершилися наприкінці XVI – на початку XVIII ст. появою біржі – нового інституту посередництва.

Змінюється техніка торгівлі, яка зростає настільки, що розповсюдження набуває торгівля за зразками. Огляд усього товарного асортименту став фізично неможливим. Зростання товарної маси диктувало зміни в механізмі торгівлі. У XVI ст. виникають спеціальні місця для огляду зразків і укладання угод – торговельні біржі.

Поняття «біржа» спочатку тлумачилося трояко: а) як великий торговельний центр середньовічного міста, що розміщувався в досить великому будинку й на примітному місці; б) як проміжок часу для торгів, зборів, зібрання купецтва, пошуку партнерства і визначення ціни; в) як самі зібрання купецької гільдії та будинки, де вони відбувалися [8].

Прообразом біржі сучасного типу була Амстердамська. Виникнувши в 1608 р. як універсальна біржа, вона зберегла цей характер до наших днів. Тут уперше виникла торгівля за зразками та пробами товарів, були визначені середньозважені якісні нормативи торгівлі, зокрема стандарти партій товарів, тощо. З часом це зробило зайвою доставку продукції на біржу. Починаючи з початку XVII ст. Амстердамська біржа здійснює регулярну публікацію цін на товари. В Україні перша велика біржа виникла в Одесі в 1796 р. Потім подібні установи створено в Харкові, Києві, Миколаєві, Катеринославі, Юзівці та інших містах [8].

Це, своєю чергою, викликає потребу в кредитах для кредитування торгівлі і сприяє заснуванню великих банків. Із часом роль центру світової торгівлі й кредиту поступово отримують Амстердам та Лондон. Потреба в грошових коштах для здійснення різних підприємницьких ініціатив, прискорення грошового обігу викликали необхідність розвитку швидкими темпами кредиту, зумовили зміни у сфері обміну.

Із розвитком кредиту трансформується грошова система (виникає та поширюється торгівля цінними паперами), створюються товарні та фондові біржі, розвивається купецький та лихварський капітал. У кредитній системі відбуваються зміни капіталістичного характеру, що супроводжується заснуванням наприкінці XVII ст. за дозволом уряду Англійського акціонерного банку. Його основною функцією стає надання торговельно-промислового кредиту.

Через Голландію здійснювали торгівлю всі країни, тому вона стала світовим торговельним посередником. Амстердамський банк стає загальноєвропейським кредитним центром. Тут створюється перша в світі фондова біржа як самостійний орган із торгівлі цінними паперами.

Цей період в економічній думці супроводжується концепцією меркантилізму, що ще активніше підштовхувало розвиток торгівлі.

У XIX ст. відбувається етап інституційного розвитку посередництва. У 1801 р. в Лондоні з'являється перша у світі регульована фондова біржа, де була створена збалансована і гнучка система управління. Ця дата вважається днем народження сучасної фондової біржі.

Помітного поширення набуває кооперація у виробництві різних товарів. Розповсюджуються виробничі посередники. Стрімке зростання промисловості та чисельності робітничого класу в містах призводить до загострення соціальних питань,

виникнення численних профспілкових об'єднань, які, своєю чергою, також є посередниками.

Виникають нові елементи ринкової інфраструктури: торговельні палати, контори аудиту та лізингу, довірчі товариства, біржі праці, різні фонди. Створюються нові господарські форми: у промисловості – картелі, синдикати, трести, концерни, акціонерні компанії; в оптовій, роздрібній торгівлі та сільському господарстві – переважно приватні сімейні фірми.

У 70-х роках XIX ст. у країнах європейської цивілізації завершився тривалий процес переходу до простого товарного, а згодом – до товарно-грошового (ринкового) господарства. В основі формування світогосподарських зв'язків лежав також розвиток міжнародної торгівлі, кредитних відносин, інтернаціоналізація господарського життя, спеціалізація виробництва тощо.

Між національними господарствами відбувається міграція капіталів, робочої сили, товарів, виникають спільні підприємства, інститути, організації. На цьому етапі сформувалася світова система господарства. В основі зближення національних господарств та формування єдиного світового господарства лежать міжнародний поділ праці, інтернаціоналізація виробництва та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків. Процеси цього етапу розкрито в таких напрямках економічної думки, як маржиналізм, соціальний напрям політичної економії, неокласика.

Наступний етап еволюції інституту посередництва можна назвати глобалізаційним. Він тривав протягом XX ст. Формуються глобальні посередники. Більшість економічних процесів набуває міжнародного, а згодом – глобального масштабу. Формується глобальна система торгівлі, фінансів, виробництва. Встановлюються глобальні правила ведення господарської діяльності, у тому числі посередницької.

Подальший розвиток інституту власності у цей період позначився на актуалізації проблеми специфікації прав власності, поглибленні поділу праці, що сприяло виникненню нових форм господарства – особливої категорії посередників, діяльність яких пов'язується з наданням трансакційних послуг. Основними сферами функціонування таких фірм є: фінанси і операції з нерухомістю; банківська справа і страхування; правові, або юридичні, послуги; оптова і роздрібна торгівля.

З'являються та набирають сили наддержавні посередники – міжнародні організації, зокрема Організація Об'єднаних Націй (ООН) і належні до неї структури, Міжнародна організація праці (МОП), МВФ та МБРР. Окрім того, специфічну роль на міжнародній арені відіграють регулярні наради лідерів високорозвинених країн.

Головною ознакою впливу міжнародних економічних організацій на розвиток національних економік стає делегування низки регулятивних соціально-економічних функцій від управлінських структур

національних економік до централізованих наднаціональних структур для подолання асиметрії в економічному розвитку національних економік, стабілізації соціальної сфери.

Було створено Міжнародну торгову організацію (МТО), метою діяльності якої є розроблення й контроль над дотриманням правил справедливої міжнародної торгівлі. Наслідком такої ініціативи стає підписання Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ), що згодом трансформується у Світову організацію торгівлі (СОТ).

У 80-х роках ХХ ст. настав період рішучої лібералізації та інтернаціоналізації світового господарства, що являє собою характерну особливість цього етапу. На кінець ХХ ст. діяло 260 міждержавних і 5 472 недержавні міжнародні організації.

Міжнародне посередництво оффлайн досягло значного розвитку. Особливою рисою цього етапу стало формування глобального ланцюжка виробничих посередників у кожній сфері. Причиною для цього послужили спеціалізація та економія трансакційних витрат. У торгівлі вибудувалася складна мережа мажнародних посередників. У фінансовій сфері спростився обіг завдяки електронним розрахункам, фінансові посередники також стали міжнародними.

Сучасний етап еволюції посередництва розпочався на початку ХХІ ст. і триває досі, його можна назвати стадією віртуалізації. Він характеризується переходом посередництва в електронний простір. Набувають сили посередники, що діють за принципами економіки спільної участі: AliExpress, e-bay, Amazon, Airbnb, Uber тощо.

З'являються посередники, діяльність яких заснована на роботі з big data та digital disruption, Інтернеті речей. На перший план виходить емоційний складник продукту, тому для його створення залучаються численні маркетингові посередники. Перехідною моделлю торгівлі, що покликана об'єднати онлайн та оффлайн, є омніканальність.

Виникла електронна недержавна криптовалюта Bitcoin. Посередниками у цій системі стають усі учасники фінансової системи Bitcoin і водночас ніхто персонально. Змінюється характер кредитування. Розвитку набув краудфандинг, що передбачає фінансування нових проектів населенням в обмін на продукти компанії. Цікавою є технологія

ICO – фінансування венчурних проектів за криптовалютою («токени»). ICO вже перевищило за обсягами венчурний капітал. Окрім того, за прогнозами аналітиків, до 2030 р. кредити можуть стати безкоштовними, що цілком змінить природу фінансового посередництва.

Висновки. Міжнародне економічне посередництво на шляху своєї еволюції пройшло п'ять ключових етапів: зародження, інституційного становлення, інституційного розвитку, глобалізації та віртуалізації.

На першому етапі, що тривав з ХІ тис. до н. е. до ХІ ст. н. е., сформувалися найпростіші моделі посередництва. Спершу з'явилися купці, лихварі, мінняли. У деяких країнах існували ярмарки та аукціони. Держава почала контролювати діяльність посередників.

На етапі інституційного становлення ХІ–ХVІІІ ст. сформувалася ціла низка організованих посередників як у сфері торгівлі, так і фінансів. Функціонували регулярні ярмарки, з'явилися гільдії купців, гільдійні союзи, спільні торговельні подвір'я, союзи міньял, купецькі сходки, аукціони. У ХVІІ ст. формується біржа, спершу товарна, пізніше, у ХVІІІ ст., – фондова. З'являються кредитні товариства.

Стадія інституційного розвитку, що припала на ХІХ ст., характеризується трансформацією посередників у більш сучасні форми. Так, з'являється перша фондова біржа сучасного зразка, виникають торгові палати, контори аудиту та лізингу, біржі праці, профспілки тощо.

У ХХ ст. посередництво пройшло етап глобалізації. З'явилися наднаціональні посередники. Виникли 260 міждержавних і 5 472 недержавні міжнародні організації. Сформувався ланцюжок виробничих посередників у кожній сфері. Торгівля також побудована з ланцюжків посередників. Міжнародне посередництво оффлайн досягло значного розвитку. У фінансовій сфері спростився обіг завдяки електронним розрахункам, фінансові посередники стали міжнародними.

У ХХІ ст. розпочався сучасний етап еволюції посередництва, його можна назвати стадією віртуалізації. Посередництво продовжую еволюціонувати у відповідь на трансформацію суспільства, економіки та технологій. Кожен наступний етап розвитку посередництва триває все менше часу та здійснює більш значущі трансформації інституту.

Список літератури:

1. Стародавнє Межиріччя [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%94_%D0%9C%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D1%80%D1%96%D1%87%D1%87%D1%8F.
2. Мак-Ніл В. Піднесення Заходу. Історія людського суспільства / В. Мак-Ніл. – К. : Ніка-Центр, 2002. – С. 1111.
3. Історія економічних учень : [підручник] / За ред. В.Д. Базилевича. – К. : Знання, 2004. – С. 1300.
4. Історія економіки та економічної думки : [навч. посіб.] / С.В. Степаненко (кер. авт. кол.) [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2009. – 1055 с.
5. Мікенська цивілізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%BA%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%86%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.

6. Крито-мікенська цивілізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://history-konspect.org/?content=6326>.
7. Ле Гофф. Цивілізація середньовікового Запада / Ле Гофф ; пер. с фр. – Екатеринбург : У-Фактория, 2005.
8. Ніколенко Ю.В. Основи економічної теорії / Ю.В. Ніколенко // ЦНЛ. – 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebk.net.ua/Book/OsnEkTeor/Oet06-09/5901.htm>.
9. Bernard A. Intermediaries in International Trade: Direct versus indirect modes of export / A. Bernard, M. Grazzi, C. Tomasi // NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nber.org/papers/w17711.pdf>.
10. Intermediation and Economic Integration // NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nber.org/papers/w15751.pdf>.
11. Garbade K. The Evolution of Banks and Financial Intermediation / Kenneth Garbade // Federal Reserve Bank of New York. Economic Policy Review. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/epr/2012/EPRvol18n2.pdf>.
12. Ellis P.D. International Trade Intermediaries. Wiley International Encyclopedia of Marketing / Paul Ellis., 2010.
13. Bitcoin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Bitcoin>.
14. Рекламу Nurofen привязали к погоде и запросам Google [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sostav.ru/publication/reklamu-nurofen-privyazali-k-pogode-i-zaprosam-google-26623.html>.